

УДК 656.7

Аліна Сергіївна Кучерява
студентка магістратури ІЗДН НАУ

ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

В статті розкривається економічна сутність, роль і значення прибутку та рентабельності для оцінки ефективності діяльності підприємств. Розглядаються різноманітні підходи до визначення змісту прибутку. Обґрунтовано, що прибуток є метою, результатом, стимулом і чинником економічної безпеки діяльності підприємства. Виявлено необхідні умови ефективного управління прибутком. Розглянуто ряд факторів, які впливають на прибуток підприємства та заходи, які можуть бути використані для подальшого зростання прибутку. Проаналізовано шляхи та резерви, що сприяють підвищенню прибутковості підприємства.

Ключові слова: прибуток, резерви, прибутковість, рентабельність, шляхи підвищення.

Постановка проблеми. Прибуток є важливою і головною рушійною силою економіки, основним спонукальним мотивом діяльності підприємців, певним гарантом прогресу соціально-економічної системи. Вважається, що прибуток є узагальнюючим показником діяльності підприємства.

В умовах ринкової економіки головною метою діяльності будь-якого приватного підприємства є отримання прибутку. Власники і персонал мають зробити усе необхідне для забезпечення формування прибутку у розмірі, потрібному для подальшого функціонування і розвитку підприємства і забезпечення усіх груп інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення прибутковості підприємства є об'єктом уваги багатьох вчених. Їх досліджували в своїх роботах Аранчій В.І., Бандурка О.М., Бланк І.А., Іщенко С., Корінев В.Л., Коробов М.Я., Орлов П.І., Петрова К.Я., Шуляк П.Н. Незважаючи на велику кількість розробок і значні досягнення в теорії та практиці зростання прибутковості та рентабельності, варто зазначити, що проблеми мобілізації резервів збільшення прибутку виробничого підприємства саме у сучасних умовах вивчені недостатньо.

Метою статті є визначення економічної сутності прибутку та надання характеристики концептуальних засад управління прибутком, дослідити теоретичні основи щодо підвищення прибутковості, а також чітко розмежувати та описано чинники, резерви і шляхи підвищення рівня прибутковості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовим результатом господарської діяльності будь-якого підприємства виступає його прибутковість, яка характеризується абсолютними (сума прибутку) та відносними (рівень рентабельності) показниками. У сучасній економічній теорії існує безліч різнобічних точок зору щодо економічної сутності прибутку. Прибуток у класичному розумінні – різниця між виручкою підприємства від реалізації продукції (товарів, послуг, робіт) та витратами на її виробництво, тобто собівартістю. Більш повний аналіз визначень прибутку наведено на таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз визначень категорії “прибуток”

Автор	Визначення
Ефимова О. В	Прибуток – змінена форма додаткової вартості, виробленої, реалізованої, готової до розподілу, що сформована в процесі суспільного відтворення для задоволення різних інтересів підприємства та його власників
Білик М.Д.	Прибуток — це додаткова вартість, яка утворюється в процесі виробництва понад вартість спожитих виробничих ресурсів і робочої сили.
Шеремет А. Д	Прибуток – основне власне внутрішнє фінансове джерело, яке забезпечує розвиток підприємства на принципах самофінансування
Буряковський В.В	Прибуток – це грошове вираження основної частини грошових накопичень, які створені підприємствами різних форм власності
Бланк І. А.	Прибуток – мірило фінансового здоров’я підприємства, характеристика рентабельності вкладення коштів в активи конкретного підприємства
Савчук В. П.	Прибуток – основний критерій ефективності господарювання

Формування та створення ринкової економіки потребує від підприємств України раціонального і економічно обґрунтованого підходу до планування своєї діяльності, до визначення стратегії фінансової і виробничої політики, аналізу й оцінки отриманих результатів. Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення його матеріально – технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування . Вся діяльність підприємства спрямовується на те, щоб забезпечити зростання прибутку або, принаймні, стабілізацію його на певному рівні протягом визначеного періоду часу.

З метою аналізу та забезпечення ефективного управління формуванням прибутку розрізняють декілька видів прибутку підприємства: маржинальний, валовий, операційний, від звичайної діяльності, та чистий. Відповідно до чинних в Україні положень (стандартів) бухгалтерського обліку, загальний прибуток підприємства складається з прибутку, отриманого підприємством від звичайної діяльності та від надзвичайних подій. Прибуток від звичайної діяльності становить близько 95% загальної суми отриманого підприємством прибутку.

Однак для оцінки результатів і ефективності господарювання і використання складових процесу виробництва, за допомогою яких отримано прибуток, його суму

необхідно віднести до відповідних показників. У підсумку буде отриманий показник прибутковості чи рентабельності.

Рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва, який характеризує рівень окупності (прибутковості) відповідних складових процесу виробництва або сукупних витрат підприємства. З іншого боку, рентабельність – якісний вартісний показник, який показує рівень віддачі витрат або ступінь використання існуючих ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів (робіт і послуг). Це не просто статистичний, розрахунковий параметр, а складний комплексний соціально-економічний критерій. На відміну від прибутку, він характеризує ефективність фінансової діяльності будь-якого конкретного економічного суб'єкта, щодо всіх інших (індивідуальних підприємств, організацій, регіонів, окремих країн і світу в цілому), незалежно від розмірів і характеру економічної діяльності. Дана якість надає рентабельності, з одного боку, форму економічної категорії, що виражає економічні відносини між економічними суб'єктами з приводу результативності використання факторів капіталу, а з іншого – характер об'єкта й інструмента фінансового менеджменту.

При аналізі та оцінці прибутковості необхідно враховувати те, що на неї впливають різні фактори, як зовнішні так і внутрішні. До зовнішніх можна віднести систему оподаткування, державне регулювання цін, нормативні документи галузі, в якій працює підприємство, умови та ставки кредитування. До внутрішніх входять цінова політика, обсяг діяльності (кількість та номенклатура продукції, ціни), обсяг та характеристика витрат обігу, чисельність працівників, фонд оплати праці, а також показники ефективності роботи обладнання та працівників та ін.

Процес накопичення прибутку відбувається під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього характеру.

Внутрішні фактори впливу на прибуток підприємства - це фактори, які залежать від діяльності підприємства: обсяг діяльності підприємства, стан та ефективність використання ресурсів підприємства, рівень доходів, рівень витрат, ефективність цінової та асортиментної політики.

Зовнішні фактори впливу на прибуток підприємства - це фактори, які не залежать від діяльності підприємства: державне регулювання цін в сучасних умовах на товари, які входять до споживчого кошика, подорожчання послуг інших галузей народного господарства, система оподаткування, зміна нормативних документів по кредитуванню, збільшення облікової ставки за користування кредитними, політика держави по формуванню доходів, відсутність індексації доходів населення залежно від темпів інфляції.

Для того щоб рівень прибутковості покращувався, на підприємстві повинні проводитися заходи тільки в наступному порядку:

- організаційні (удосконалення виробничої структури, удосконалення організаційної структури управління, диверсифікація виробництва, реструктуризація виробництва тощо);
- технічні (оновлення техніко-технологічної бази, переозброєння виробництва, вдосконалення виробів, що виробляється)
- економічні важелі та стимули (удосконалення тарифної системи, форми і системи оплати праці, прискорення обігу оборотних коштів тощо). Якщо почати проводити зміни не в такому порядку, то позитивні зрушення у ефективності діяльності будуть малопомітними, або відсутніми взагалі.

Для того щоб постійно забезпечувати зростання прибутковості, необхідно шукати невикористані можливості її збільшення, тобто резерви зростання прибутку. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва і реалізації продукції. Визначення резервів збільшення прибутковості базується на науково обґрунтованій методиці розробки заходів щодо їх мобілізації.

У процесі виявлення резервів виділяють три етапи:

1. Аналітичний етап – виявлення і кількісна оцінка резервів.
2. Організаційний етап – розробка комплексу інженерно-технічних, організаційної, економічних і соціальних заходів, які повинні забезпечувати використання виявлених резервів.
3. Функціональний етап – практична реалізація заходів та контроль за їх виконанням.

Резерви підвищення прибутку можуть бути отримані в наступних випадках:

1. При збільшенні обсягів випуску та реалізації продукції.
2. За рахунок зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції при впровадженні досягнень науково-технічного прогресу.
3. За рахунок підвищення якості продукції, що реалізується.

Розглянемо ці напрямки більш детально, використовуючи формули обчислення

резервів на базі даних про витрати на виробництво та прибутковість.

1. Резерв підвищення прибутку за рахунок збільшення обсягів випуску та

реалізації продукції. Його можна розрахувати за допомогою наступної формули:

$$PZ_o = \sum_{i=1}^n \Pi_i^p \Delta \Pi_i^p \quad (1)$$

де Π_i^p – плановий прибуток від реалізації 1 грн. i -ї продукції;

$\Delta \Pi_i^p$ – планова величина збільшення об'ємів реалізації i -го виду продукції.

n – кількість видів продукції.

2. Наступним напрямком забезпечення резервів підвищення прибутку є зменшення витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Для пошуку та визначення шляхів зниження собівартості продукції аналізують звітні дані калькуляцій витрат на виробництво і реалізацію продукції, використовуючи метод порівняння фактичного рівня витрат з прогресивними науково обґрунтованими нормами і нормативами за видами витрат, нормативами використання виробничих потужностей, обладнання, нормами непрямих матеріальних витрат, капітальних вкладень тощо, які отримані в результаті здійснення організаційно-технічних заходів.

При цьому необхідно врахувати, що існує кілька напрямків визначення збільшення прибутку у зв'язку з виявленням резервів зниження собівартості.

Першим напрямком є зменшення прямих матеріальних витрат. Для визначення суми можливого резерву збільшення прибутку використовують наступну формулу:

$$PZ_{n.m} = \sum_{i=1}^n (MB_i^d - MB_i^n) \Pi_i \quad (2)$$

де MB_i^{∂} і MB_i^n – прямі матеріальні витрати у складі собівартості i -го виду продукції до та після впровадження науково-технічних досягнень;

$ВП_i$ – об'єм виробництва i -го виду продукції в натуральних одиницях.

Другим напрямком є економія коштів на оплату праці за рахунок впровадження інновацій (зниження трудомісткості). Резерв прибутку в цьому випадку можна розрахувати за наступною формулою:

$$PЗ_{ум} = \sum_{i=1}^n (З_i^{\partial} - З_i^n) ВП_i \quad (3)$$

де $З_i^{\partial}$ і $З_i^n$ – витрати на оплату праці на i -у одиницю продукції до та після впровадження інновацій.

Третім напрямком формування резерву збільшення прибутку є зниження умовно-постійних витрат, що можливо при збільшенні обсягів виробництва. Таку залежність описує наступна формула:

$$PЗ_{ум} = \left(\frac{СБ_i \times ПВ_6}{100\%} - А_6 \right) (К_{уп} - 1) \quad (4)$$

де $С_6$ – собівартість товарної продукції в базисному році;

$ПВ_6$ – питома вага умовно-постійних витрат в собівартості товарної продукції в базисному році;

$А_6$ – сума амортизаційних відрахувань в собівартості товарної продукції в базисному році;

$К_{уп}$ – темп приросту об'ємів випуску товарної продукції в плановому році по відношенню до базисного року.

Однак необхідно відзначити, що для українських підприємств подібні методи найбільш складні у використанні, так як для впровадження інноваційних технологій вони не мають ні достатньої кількості власних коштів, ні фінансових інвестицій ззовні, ні належної підтримки з боку держави.

3. Наступним напрямком виявлення резерву підвищення прибутку є підвищення якості продукції.

Однак приведений перелік методів утворення резервів для збільшення прибутку, які є невід'ємною складовою для підвищення прибутковості їх діяльності, можна віднести до традиційних. На сьогоднішній день існують нові методи, основані на тому, що під підвищенням прибутковості підприємств мається на увазі збільшення вартості його капіталу, чого прибуток може і не забезпечувати.

В залежності від того, у якому стані знаходиться підприємство з точки зору фінансового забезпечення та положення на ринку, та залежно від його намірів щодо змін, можливо обрати та застосувати відповідний набір заходів підвищення прибутковості підприємства.

Висновки. Будучи джерелом виробничого і соціального розвитку, прибуток займає провідне місце в забезпеченні самофінансування підприємств, можливості яких багато в чому визначаються тим, наскільки доходи перевищують витрати. Проте для оцінки ефективності роботи підприємства недостатньо використання показника прибутку, оскільки його наявність ще не означає, що підприємство працює добре. Тому для визначення ефективності вироблених витрат необхідно використовувати відносний показник – рівень рентабельності (прибутковості). Проблематика прибутковості підприємств охоплює питання виникнення прибутку в процесі виробництва, його формування у сфері обслуговування і розподілу і використання для капіталізації. Для

вирішення цієї проблеми необхідно системно аналізувати прибутковість підприємств і чинники, що на неї впливають, постійно відстежувати і встановлювати резерви збільшення прибутку і комбінувати різноманітні шляхи підвищення рівня прибутковості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Афанасьев М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самост. вивчення дисципліни / За редакцією проф. М.В. Афанасьєва. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. – 410 с.
- 2.Аранчій В. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В. І. Аранчій. – К. : Професіонал, 2007. – 304 с
- 3.Покропивний С. Ф., Економіка підприємства: Навчальний посібник/ М-во освіти України, КНЕУ; -2-е вид., перероб. та доп.. -К.: КНЕУ, 2000. -526 с.
- 4.Бець М.В. Планування рентабельності виробництва [Електронний ресурс] / М.В. Бець // Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 87. – Режим доступу : www.mikroekonomika/chinniki_zrostantnja_efektivnosti_virobnictva_dijalnosti_pidprijemstva_referat/40-1-0-3916.
- 5.Гавалешко С.В. Рентабельність підприємства та шляхи його підвищення [Електронний ресурс] / С.В. Гавалешко // Економікс. – 2012. – № 10. – Режим доступу : www.gusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106158.doc.htm
- 6.Корінев В. Л. Обґрунтування прибутку підприємства з урахуванням рівня ціни на продукцію / В. Л. Корінев // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3 (45). – С. 97-103.
- 7.Ищенко Е. Прибыль как критерий эффективности функционирования предприятия / Е. Ищенко // Економіст. – 2006. – №
8. – С. 90-92.8.Павлюк П. П., Підприємство – К.: Юніор, 2001., - 179 с. 9.Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н.П., Економіка підприємства: підручник/ за заг. ред. Г. О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2009. – 598 с.
- 10.Швиданенко Г. О., Олексюк О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства. -К.: КНЕУ, 2002 - 192 с.

Кучерява А.С.

ПРИБЫЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ И ПУТИ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

В статье раскрывается экономических сущность, роль и значение прибыли и рентабельности для оценки эффективности деятельности предприятий. Рассматриваются различные подходы к определению содержания прибыли. Обосновано, что прибыль является целью, результатом, стимулом и фактором экономической безопасности деятельности предприятия. Выявлено необходимые условия эффективного управления прибылью. Рассмотрен ряд факторов, влияющих на прибыль предприятия и меры, которые могут быть использованы для дальнейшего роста прибыли. Проанализированы пути и резервы, способствующие повышению прибыльности предприятия.

Ключевые слова: прибыль, резервы, доходность, рентабельность, пути повышения.

Kucheryava A.S.

PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE AND WAYS TO INCREASE IT

The article reveals the essence of the economic role and importance of income and profitability to assess the efficiency of enterprises. Active generalization essence of "profit"

based on the study of research scientists and economists. Different approaches to defining the content of the profits. It is proved that the profit is the goal, the result of a stimulus and a factor of economic security of the enterprise. Discovered necessary conditions for effective management of profit. Revealed a prerequisite for effective management of profit. A number of factors affect the profits of the enterprise and the measures that can be used for further profitable growth. The ways and provisions that improve the profitability of the enterprise.

Keywords: income, reserves, yield, profitability, ways of increasing.

alya0@mail.ua
